

Fuchs Vivien

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagozatvezetője

A gondatlanság megítélése a büntetőjogban

I. Bevezetés

A XXI. században már kevésbé tárgyalt, ám véleményem szerint megkerülhetetlen kérdés a bűnösség, illetve ennek formái. Ezen belül a gondatlanság, mivel az utóbbi időben egyre kevesebb szó esik a bűnösség ezen alakzatáról. Ezzel ellentétes tendenciaként a gondatlanság megállapítása, illetve megítélése a gyakorlatban sok esetben nem teljesen egyértelmű. A büntető anyagi jogi kodifikáció során az 1978. évi IV. törvény szövegét ültették át a jelenleg hatályos Btk.-ba.¹ Munkámban az elméleti oldalt alapul véve, de a gyakorlatit sem feledve veszem górcső alá a téma aspektusait. Ezen belül is a gondatlanság ismerveit és fogalmi összetevőit, majd a bírói gyakorlatra áttérve a joggyakorlatban való megjelenését.

II. A gondatlanság fogalma

II. 1. Nemzetközi kitekintés

A fogalom meghatározása előtt a bűnösség kérdésére érdemes kitérni. A bűnösség a büntetőjogi felelősség egyik feltétele², mind alkotmányjogi, mind büntetőjogi szempontból³ a *nullum crimen sine culpa* elv alapján.⁴ A bűnösség anyagi jogi értelemben⁵ tehát, adott egyén, adott szituációban felróható és vétkes magatartásán alapszik.⁶ Ezt a felfogást nevezzük normatív bűnösségnek. Fontos megjegyezni, hogy nem volt mindig ez az uralkodó nézet, sőt egészen a XX. századig a pszichológiai bűnösségtan alakította a büntetőjogi felelősség dogmatikáját.⁷ Az egyes elméletek dogmatikai hatásait a következőkben történeti áttekintés útján vizsgálom.

¹ 1978. évi IV. törvény 14. §: „Gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában; úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.”

² *Békés Imre*: A gondatlanság a büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1974. 9. o.

³ *Ligeti Katalin*: Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció 2006/1. 17. o.

⁴ *Balogh Ágnes – Tóth Mihály* (szerk.): Magyar Büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest 2015. 90. o., 2012. évi C. törvény 4. §

⁵ Perjogi értelemben az egyén bűnösségének bíróság általi megállapítását jelenti. *Balogh – Tóth* i. m. 90. o.

⁶ *Balogh – Tóth* i. m. 91. o.

⁷ A bűnösségi elméletek fő célja a szándékosság és gondatlanság elválasztása és közöttük lévő különbségek feltárása volt. *Heller Erik*: A magyar büntetőjog általános tanai. Szt. István Társulat. Szeged 1937. 139. o. In: *Zalka Gábor*: A szándékosság fogalmának tudománytörténeti előzményei. http://ujbtk.hu/dr-zalka-gabor-a-szandekosság-fogalmanak-tudomanytorteneti-elozmenyei/#_ftn63 (2018. 09. 04.)

A modern értelemben vett nézetek ismertetése előtt a teljesség igénye nélkül emelek ki néhány releváns jogforrást, ami ismerte ezt a fajta elkövetési alakzatot. Elsőként említhető maga a Biblia⁸, amelyben már felfedezhető a nem szándékos bűnelkövetésre vonatkozó enyhébb büntetés.⁹ Hammurabi törvénykönyve szintén tett említést bizonyos bűncselekmények kapcsán a gondatlan elkövetésről.¹⁰ A kontinentális jogrendszerek bölcsőjének tekintett római jog sem hagyta figyelmen kívül a nem szándékosan elkövetett cselekményeket, viszont főszabály szerint csak a szándékosakat büntette. Vagyis a gondatlan elkövetés csak excepcionális bűncselekmények relációjában vont maga után büntetőjogi felelősséget.¹¹ A személy közvetlen sérelmét okozó cselekményt mindenkor szándékosnak minősítették, ezzel szemben a súlyos gondatlansággal (*culpa lata*) elkövetett, vagyoni hátrányt eredményező cselekmények a szándékos cselekményekkel estek egy megítélés alá.¹²

A XIX. századi jogtudomány előrelépésével¹³ megjelent – az előbbieken már röviden említett – pszichológiai bűnösségfogalom. Tartalmát tekintve azt a szubjektív viszonyt hivatott kifejezni, amely az elkövető elkövetéskor fennállott tudata és cselekménye között létrejön.¹⁴ A pszichikus viszony pozitív vagy negatív töltettel színeződhet, első esetben az elkövető tisztában van a normaszegés tényével vagy ennek veszélyével, emellett magát a cselekményt akarva hajtja végre. Második esetben valamilyen okból kifolyólag a diszpozíció, ezzel együtt a tényállás megvalósításának lehetősége nem merül fel az elkövetőben. Így a pozitív telítettség szándékosság vagy tudatos gondatlanság, még negatív kiszíneződés esetén hanyag gondatlanság vetődik fel.¹⁵ Az alábbi jogtudósok e tanból kiindulva írták le a gondatlan bűnösséget.

A téma kiemelkedő alakja a XIX. században *Feuerbach*, akinek munkássága nyomán alakul ki a gondossági kötelesség¹⁶, mint büntetőjogi terminus. A törvények tudatalakító funkciójából indul ki, mégpedig a következő gondolatmenetet követve: a törvény kijelöli azt az általános figyelmességi mércét, amit a társadalom tagjainak figyelembe kell venniük. Az egyén

⁸ Mózes V. könyve 19, 5–6

⁹ *Irk Ferenc*: A büntetőjogi gondatlanságról I. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XVII.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1980. 257. o.

¹⁰ *Irk*: A büntetőjogi gondatlanságról I... 258. o.

¹¹ *Jusztinger János*: A büntetőjog-dogmatika és a római jogtudomány Zlinszky János kutatásainak tükrében. *Iustum Aequum Salutare* 2016/1. 42. o.

¹² *Békés i. m.* 118. o., *Irk*: A büntetőjogi gondatlanságról I... 263. o.

¹³ Jogellenesség, mint önálló fogalom kimunkálása. In: *Belovics Ervin – Békés Imre – Busch Béla – Domokos Andrea – Gellér Balázs – Margitán Éva – Molnár Gábor – Sinku Pál*: Büntetőjog. Általános rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2014. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog5/ch05.html (2018. 09. 03.)

¹⁴ *Békés i. m.* 49. o.

¹⁵ *Békés i. m.* 94. o.

¹⁶ A szerzőnél megjelenő gondossági kötelesség nem a mai értelemben vett kötelesség.

megérti a vele szemben hatályos normákat, és ezekhez adekvát módon viselkedik. Tehát, az egyént pszichikus viszony fűzi a törvényhez, illetve a tőle elvárható gondossághoz, ezt pedig tudatosan szegi meg. Mindemellett szükséges volt a gondatlan alakzat létrejöttéhez a kötelességszegéssel előidézhető eredmény potenciális előre látása.¹⁷ *Feuerbach* gondolatmenete tehát, a gondatlanság generális magyarázatát adja.

A leírtakkal szembehelyezkedő álláspontot képviselt *Allmendingen*, a jogtudós szerint a gondatlan bűnösség abban mutatkozik meg, hogy az elkövető szubjektíve abban a hibás feltevésben van, nem követ el bűncselekményt. Büntetni azért kell mégis, hogy az elkövetőt nagyobb mértékű körültekintésre ösztönözze.¹⁸ Pontosabban nincs tudata arról, hogy az általa végrehajtott magatartás tilalmazott. Ha pedig mégis van, csak szándékosság terhelheti. Az előbbiek mellett azt hangsúlyozza, bízva a törvényhozó a jogalkalmazói gyakorlatra a fogalom tartalommal való megtöltését, vagyis nem szükséges megadni törvényi definíciót.¹⁹ Felfogásának legnagyobb hibája, hogy a tudatos gondatlanság nem illeszthető be, mint bűnösségi forma. Ugyanis ebben az esetben az elkövető tudja magatartásának jogsértő lehetőségét, de ennek be nem következésében bizakodik, és így cselekszik.

A pszichológiai bűnösségfogalom kritikája a fentiek alapján tehát, hogy a bűnösség nem mindegyik alakzatát tudta megmagyarázni lélektani ismérvekkel. Tipikus példa erre a negligencia, ugyanis az így elkövetett bűncselekménynél egyáltalán pszichés reláció az elkövető tudata és jogellenes magatartása között.²⁰

Reinhard Frank jutott elsőként arra az álláspontra, mi szerint a bűnösség három alkotóelemből álló kategória.²¹ A három összetevő gyűjtőfogalma a felróhatóság, mint bűnösségi feltétel. Ekkor még azonban nem a mai modern értelemben vett gondatlanságfogalom, az csupán a XX. század elejére formálódik ki és nyer rögzítést a modern büntető kódexekben.

¹⁷ *Johann Paul Feuerbach*: Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven pinliche Rechts. Chemnitz 1800. 61. o. In: *Békés* i. m. 120. o., *Irk*: A büntetőjogi gondatlanságról I... 286. o.

¹⁸ *Irk*: A büntetőjogi gondatlanságról I... 287. o.

¹⁹ *John Lekschas*: Über die Strafwürdigkeit von Fahrlässigkeitsverbrechen. Deutscher Zentralverlag 1958. 19. o. In: *Békés* i. m. 125. o.

²⁰ *Nagy Ferenc*: A bűnösségen alapuló felelősség elvéről. In: Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. (szerk. Tóth Károly). SZTE-ÁJK, Szeged 1996. 187. o.

²¹ Beszámítási képesség, bűnösség valamely alakzatának megvalósulása, bűnösséget kizáró ok hiánya. Uo., *Békés* i. m. 48. o.

II. 2. Hazai fejlődés

A magyar dogmatikát tekintve a legkorábbi utalások a gondatlanságra *I. István* törvényei között lelhetőek fel.²² A középkorból fennmaradt jogforrások nem taglalják kifejezetten a bűnösség kérdését, betudható ez annak, hogy a magyar jogtudomány még nem tulajdonított ennek a kategóriának fontos szerepet. Az 1795. évi törvényjavaslat annál inkább, amelyben már a gondatlan bűnelkövetés három fajtáját rögzítette: nagy, közepes és csekély súlyú. A különbségtétel alapja az elkövető magatartásából következő eredmény bekövetkezhetőségének realitása.²³ Kronológiai sorrendben haladva a soron következő jelentős mű a *Csemegi-kódex*. Az 1878. évi V. törvény *Irk Ferenc* meglátása alapján sok hasonlóságot mutatott az 1978. évi IV. törvénnyel. Ezzel arra utal, hogy a bűnösségre vonatkozóan a Csemegi-kódex is elismeri a gondatlan elkövetés lehetőségét, illetve annak csekélyebb társadalomra veszélyességét. Ezen kívül törvényi meghatározást nem ad a fogalomról.²⁴

Áttekintve mind a nemzetközi, mind a magyar jogtörténeti fejlődést azt állapíthatjuk meg, hogy szinte minden korban elismerést nyert az enyhébb bűnösségi alakzat valamilyen formában, viszont koránt sem modern értelemben. A gondatlanságot a véletlenhez viszonyították, vagy éppen hanyagságnak titulálták. Hiányzott az a kiemelkedően fontos ismérv a bűnösségből, amely ma minden gondatlan cselekménynél vizsgálandó: a gondossági kötelesség.

II. 3. Modern értelemben vett gondatlanság

A II. világháború után a pszichológiai, szubjektív elemeken kívül elismerést kapnak a normatív összetevők is. Nevezetesen a felróhatóság, mint „*jogszemponitú értékítélet*”²⁵, illetve az elvárhatóság. A modern büntető törvénykönyveink már beépítették ezt a feltételt a fogalomba. A Btá. pontatlanul fogalmazza meg a gondatlanság definícióját ugyan, de az elvárt gondosság elmulasztása esetére mondja ki a gondatlanságot, a tudatosan elkövetett alakzatot nem szabályozza.²⁶ „12. § (2) *Gondatlanságból követi el a cselekményt az, aki cselekményének*

²² A véletlenséggel alkotott egy fogalmat. Szent István király dekrétumainak második könyve, 13. fejezet. In: Magyar Törvénytar, 1000–1526. évi törvénycikkek. Franklin Kiadó, Budapest 1899. 27. o. In: *Irk Ferenc: A büntetőjogi gondatlanságról II.* In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XIX. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1982.

²³ *Irk: A büntetőjogi gondatlanságról II...* 159–160. o.

²⁴ *Irk: A büntetőjogi gondatlanságról II...* 170–172. o.

²⁵ *Belovics – Békés – Busch – Domokos – Gellér – Margitán – Molnár – Sinku: Büntetőjog...* https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog5/ch05.html (2018. 09. 03.)

²⁶ *Blaskó Béla: A bűnösség büntetőjogi, büntetőjog-tudományi problémái.* Rejtjel Kiadó, Budapest 2004. 79. o.

következményeit a tőle elvárható figyelem, körültekintés vagy előrelátás elmulasztásával idézi elő.”²⁷

Az 1961. évi V. törvény szerint: „17. § Gondatlanul követi el a bűncselekményt, aki előre látja magatartásának következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.”²⁸

Az 1978. évi Btk. stilisztikailag változtat csak rajta: „14. § Gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában; úgyszintén az is, aki e következmények lehetőségét azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.”²⁹

Jelenleg hatályos törvény szintén csak nyelvtani módosításokat eszközölt: „8. § Gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja cselekményének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.”³⁰

A gondatlanság két formáját differenciálja. Az első fordulat megvalósításakor tudatos (luxuria), még a második fordulat fennállásakor hanyag gondatlanságot (negligencia) állapít meg a bíróság. A tudatos gondatlanságot az érzelmi és a tudati oldal jellemzői alkotják. Ha az elkövető tudata átfogja cselekményének lehetséges következményeit és ezzel együtt ennek bűncselekmény voltát, valamint ennek elmaradásában könnyelműen bízik, tudatos gondatlanság valósul meg. Vagyis egy olyan kockázatvállalásról van szó, amit a társadalom, ennek következtében a törvényhozó is helytelenít és büntet.³¹ Hanyag gondatlanság esetében – mivel az elkövető nem látja előre a lehetséges következményeket – hiányzik az érzelmi és az akarati oldali. Ettől függetlenül cselekménye mégis szemre hányható, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja. A szemrehányást, vagy más néven felróhatóságot két konjunktív feltétel alapozza meg: az előrelátás objektív lehetősége és az előrelátás elvárhatósága³², mivelhogy ennek hiánya a gondatlanságot kizárja.³³

A fentiek tudatában kimondható, hogy a hatályos törvény követi azt a gondatlan elkövetéshez szükséges feltételrendszert, amelyet már 1966-ban lefektettek. A három feltétel a

²⁷ 1950. évi II. törvény

²⁸ 1961. évi V. törvény (1976. évi állapot)

²⁹ 1978. évi IV. törvény

³⁰ 2012. évi C. törvény

³¹ Ligeti i. m. 18. o.

³² Balogh – Tóth i. m. 117. o.

³³ Berkes György: A büntetőjogi felelősség feltételei. Büntetőjogi kodifikáció 2002/3. 27. o.

következő: előreláthatóság, elvárhatóság, felróhatóság.³⁴ A továbbiakban ezeket a feltételeket külön-külön kívánom elemezni.

III. Az előreláthatóság kritériuma

Az előbbiekben említett tudatos gondatlanság fennállásakor az elkövető helytelenül látja előre cselekményének lehetséges következményeit. Vagyis a valósággal nem adekvát módon bizakodik a büntetendő eredmény elmaradásában, és ez teremti meg felelősségének tulajdonképpeni alapját.³⁵ A cselekmény elkövetéseinek körülményeiből a társadalom elvárásait követve arra a konklúzióra kellett volna jutnia, hogy magatartásával bűncselekményt fog megvalósítani. Itt megjegyezném, hogy a tudati oldalra vonatkozóan két álláspont alakult ki. Az egyik szerint ez csupán egy absztrakt előrelátás, a másik azt vallja, hogy hasonlóan a szándékos elkövetéshez az elkövető ebben a relációban is pontosan tisztában van cselekményének büntetendőségével, viszont ezt eltaszítva magától vállalja a bekövetkezés lehetőségét. *Nagy Ferenc* úgy vélekedik mindkét nézet ráilleszhető a gondatlanságra. Az absztrakt előrelátás akkor lehetséges, ha az elkövető valós tényekre hagyatkozva biztos a következmények elmaradásában. Ellenkező esetben a szándékosságtól való elválasztás csak az érzelmi oldal vizsgálatával történhet.³⁶ A *luxuria* esetében tehát, az elkövetőnek minden esetben előre kell látnia általánosságban vagy konkrétan a cselekmény eventuais eredményét.

Más megállapításra kell jutnunk a hanyagság vizsgálatakor. Az ilyesfajta elkövetéskor az egyén nem látja előre cselekményének lehetséges következményeit, bár erre szubjektív lehetősége megvolt.³⁷ Ennek előfeltétele az objektív gondosság megtartása, amelyet a későbbiekben tárgyalok részletesen. Itt annyit emelnék ki, hogy az objektív elem hiányában a szubjektív is elesik, vagyis gondatlanság nem kerülhet megállapításra. *Horváth Tibor* véleménye alapján a negligenciával kapcsolatos előrelátás követelményének egy pozitív és egy negatív pólusa van. A pozitív olyan körülményeket jelent, amelyek figyelembe vétele mellett az elkövetőnek kötelessége lett volna az eredmény előrelátására, valamint erre lehetősége egyaránt adódott. A negatív oldal jelenti a büntetendő eredmény előrelátásának hiányát.³⁸ A

³⁴ *Kádár Miklós – Kálmán György*: A büntetőjog általános tanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1966. 436. o.

³⁵ *Vaskuti András*: A büntetőjog általános részének vázlatja. Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala Magyar Bíróképző Akadémia, Budapest 2011. 44. o.

³⁶ *Nagy Ferenc*: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest 2010. 124. o., *Tokaji Géza*: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1984. 229. o.

³⁷ *Földvári József*: Magyar büntetőjog. Általános rész. Tankönyvkiadó, Budapest 1985. 438. o. In: *Blaskó* i. m. 79–80. o.

³⁸ *Horváth Tibor*: Az élet, testi épség, egészség büntetőjogi védelme. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1959. 269–272. o. In: *Blaskó* i. m. 80. o.

kifejtettek alapján hanyag elkövető a társadalom, és végső soron a jogalkotó szemében azért bűnös, mert azt az általános figyelmelességet mulasztotta el, amit minden tagtól megkövetel a társadalmi együttélés.

IV. A gondossági kötelesség

A gondossági kötelesség azt fejezi ki, hogy az egyénnek gondosan kell eljárnia minden tevékenysége során. Egy olyan viselkedési formát jelöl ki, ami a külvilág felé realizálódik. Így például a gondozásra kötelezett személyben nem csak tudati szinten merül fel, hogy az általa gondozottnak ételt vigyen, hanem azt valóban meg is teszi. A gondossági kötelesség szorosan kapcsolódik az elvárhatóság és szubjektív előrelátás lehetőségének követelményéhez, mégpedig oly módon, hogy csak attól a személytől várható el a gondossági kötelesség tanúsítása, akinek tekintetében – ahogy erre már korábban utalást tettem – a szubjektív előrelátás lehetősége fennállt.

De mit is jelent tulajdonképpen maga a gondossági kötelesség? Általánosságban az az etikai és normatív követelmény, amely tartalma szerint a társadalmi együttélés békés és biztonságos fenntartása érdekében minden tag olyan figyelem és körültekintés tanúsítása mellett tevékenykedik, hogy ezzel más személy javait és érdekeit, valamint a társadalmi együttélés általános szabályait ne sértse.³⁹ Ezt nevezzük objektív gondossági kötelességnek, egyben a szubjektív gondossági kötelesség előfeltételének. *Békés* így fogalmaz: „[...]adott társadalmi tevékenység gyakorlójával szemben az adott szituációban megnyíló olyan kötelezettség, amely a törvényi tényállásokban jellemzett eredmények elkerülésére alkalmas viselkedés kifejtését igényli.”⁴⁰ Ebben a felfogásban ún. típuskötelességek jönnek létre, amelyek az adott személy valamely minőségében vizsgálандóak. Így például az orvos foglalkozású személy munkájában az orvosra vonatkozó gondosságot, ha autót vezet a sofőrre irányadó gondosságot, ha pedig gyereket nevel a szülővel szemben támasztott gondosságot kell betartania.⁴¹ Ezek pedig halmozódhatnak is. *Korinek László* úgy osztályozza a gondossági kötelességet, hogy tartalmát tekintve az foglalkozásra (hivatásra) vagy önálló szabályozás alá nem tartozó tevékenységekre vonatkozik.⁴² Lényegében azt taglalja, hogy létezik szabályozott és magánéletbeli gondossági kötelesség.⁴³

³⁹ *Kádár – Kálmán* i. m. 438. o.

⁴⁰ *Békés* i. m. 259. o.

⁴¹ *Békés* i. m. 273. o.

⁴² *Korinek László*: A gondatlanság büntetőjogi megítéléséről és kriminológiájáról. In: Tanulmányok Irk Ferenc 70. születésnapja tiszteletére, PTE-ÁJK, Pécs 2012. 158. o.

⁴³ *Nagy*: A magyar büntetőjog... 124. o.

Az objektív mércét adhatják írott és íratlan szabályok, előbbi alatt elsősorban az Alaptörvényt és más jogszabályokat⁴⁴, utóbbi alatt értve azokat az etikai és társadalmi alapnormákat, amelyeket adott társadalomban, adott időben tanúsítani várnak el annak tagjai, illetve az ezekből levezethető további követelmények. Vagyis az adott országban és kultúrában az ott élő állampolgárokra vonatkozó összes szabály határozza meg azt a külső mércét, ami a kötelező figyelem és körültekintés zsinórmértékét adja.⁴⁵ Természetesen a gondossági kötelesség akkor nyer büntetőjogi értékelést, ha ezt adott személy elmulasztotta, ezzel pedig valamely Különös részi tényállásban foglalt eredményt idézi elő.⁴⁶

A szubjektív gondossági kötelesség már nem ennyire körülírható fogalom. Ebbe a kategóriába olyan körülmények tartoznak, amelyek az elkövető sajátos tulajdonságait alkotják. Így az általa birtokolt ismeretek, pillanatnyi állapota, élettapasztalata, értelmi fejlettségi szintje, társadalmi pozíciója. A büntetőeljárás során azt kell vizsgálni, az adott helyzetben, az adott személyi állapotban képes volt-e ennek tanúsítására.⁴⁷ Ha az elkövetőtől személyi adottságai alapján nem elvárható az adott helyzetben a gondosság megtartása, őt büntetőjogilag nem lehet felelősségre vonni.

V. A gondatlanság megjelenése a gyakorlatban

A fent ismertetett elméleti alapok után a gondatlanság gyakorlatban való megjelenését kívánom feltárni, illetve a bíróság által értékelt magatartások minősítését. Az összбүнözés csekély, mindösszesen 0,9%-át teszik ki gondatlanul elkövetett cselekmények a 2012. évi бүнözés tekintetében. A Legfőbb Ügyészség által kiadott statisztika a gondatlan бүнцselekmények tényállás szerinti megoszlását nem fejt ki, viszont a rendelkezésre álló forrásokból az a következtetés vonható le, hogy ezek leginkább az élet, testi épség, egészség, illetve a közlekedés ellen irányulnak. Ezt a következőkben bírósági határozatok ismertetésével mutatom be.

V. 1. BH1999. 288.

A bíróság ebben az ügyben az elkövető szubjektív tulajdonságait figyelembe véve mentette fel őt bizonyos vádak alól. A megállapított tényállás szerint a terhelt az általános iskolát kiegészítő iskolában végezte el. Hátrányos körülmények között nevelkedett, ismeretszegény családi

⁴⁴ Kádár – Kálmán i. m. 438. o.

⁴⁵ Tokaji i. m. 232. o.

⁴⁶ Békés i. m. 258. o.

⁴⁷ Nagy: A magyar büntetőjog... 125. o.

környezetben. Értelmi színvonala a gyengeelméjűség vonásait mutatta. A bonyolultabb, esetleges ok-okozati összefüggésből adódó veszélyt csak kevésbé volt képes figyelembe venni. A terhelt tömbösített ólmot készített, és azt egy másik személynek eladta. Nem volt tudatában tevékenysége rizikófaktorának, az esetleges veszélyekre. Ismeretei arra terjedtek ki, hogy a savnak maró hatása van, illetve a forró ólom égési sérüléseket okozhat. Nem tudta, hogy az ólompor és annak a gőze mérgező, és az ólompor károsítja a környezetet, az emberi egészségre is ártalmas. Tevékenységén keresztül jelentős mennyiségű ólom jutott a levegőbe és a talajba. Az összegyűlt ólompor a terhelt magatartásából adódóan bekerült a terhelt és családtagjai szervezetébe, és náluk ólommérgezést okozott. Ennek következtében egy gyermeke meghalt, kettő pedig nyolc napon túl gyógyuló, még ő maga és élettársa nyolc napon belül gyógyuló ólommérgezést szenvedtek. A bíróság a környezetkárosítás tekintetében az elvárható figyelem és körültekintés elmulasztását állapította meg, így ebben bűnösnek ítélte. Az emberi szervezetre kiterjedő káros hatásokat viszont nem is láthatta előre, hiszen az ehhez szükséges ismeretanyaggal nem rendelkezett az elkövetés idején. Adódik mindez iskolai végzettségéből, gyengeelméjűségéből és abból, hogy közvetlen környezetében ez a magatartás elfogadott volt, ugyanis lakóhelyén többen is folytattak ólomolvasztást.

Objektíve előre kellett volna látnia cselekménye következményeit, de az alanyi oldal hiányosságai miatt erre nem volt lehetősége.⁴⁸

V. 2. BH2005.273.

Ezen a bírósági határozaton keresztül a típuskötelezettség értékelését kívánom bemutatni.

Az ítéleti tényállás szerint a gázszerelő foglalkozású terheltek a gázművek alkalmazásában álltak. Egy lakásban gázbekötési munkálatokat folytattak, a gázóra a szomszédos lakásban volt, ezt a szerelés előtt elzárták. A munka elvégzése után visszamentek a szomszédos lakás fürdőszobájába, hogy a gázórát megnyissák. Ezután a gázórával egyazon felületen elhelyezett bojler készüléket megpróbálták beindítani, annak ellenére, hogy annak előlapja hiányzott. A készülék gyújtólángját nem tudták meggyújtani, ezért az ott tartózkodó személynek tanácsolták, hogy azt indítsa el, és távoztak. Mindkét szerelő észlelte a készülék szabályszerűtlenségét, ezzel pedig a rájuk vonatkozó foglalkozási előírásokat szegték meg.⁴⁹ A készüléket működésbe helyezték, ennek következtében a bojlerből az égéstermék a lakásba áramlott, az ott tartózkodók pedig, szénmonoxid-mérgezést szenvedtek el, egyikük ebbe bele is halt. A terheltek észlelték a veszélyt, de ennek elhárítása érdekében, a rájuk irányadó

⁴⁸ BH1999. 288.

⁴⁹ Gázszolgáltatásról szóló 1994. évi XLI. törvény 19. § (7) bekezdésében írt kötelezettség.

gondossági szabályokat megszegve, semmit sem tettek. Mindkét elkövető hivatásos gázszerelőként eljárva követte el a cselekményt, így a gázszolgáltatásról szóló törvény előírásait betartva kellett volna cselekedniük. Ezt elmulasztották, és objektív gondossági köteleységüket megszegve halált okozó, foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétségét követték el.⁵⁰

V. 3. BH1994.168.

Gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés kérdését vizsgálta a bíróság annak az esetnek a kapcsán, amelyben egy óvodai dajka szerepelt terheltként. A történeti tényállás szerint a dajka a szokásos étkeztetés alkalmával forró levest vitt a gyermekeknek, akiket figyelmeztetett a nyugton maradásra. Ennek ellenére az egyik gyermek az asztaltól felugrott, kilökve ezzel a terhelt kezéből a levest. Az asztaltól felálló gyermek ennek következtében forrázásos sérüléseket szenvedett. A tényállást a bíróságok eltérően minősítették.

A városi bíróság szerint a sérülés tekintetében a terheltet hanyag gondatlanság terheli, mert a figyelmeztetés és a leves letétele között olyan rövid idő telt el, ami nem volt elegendő a tál biztonságos asztalra helyezéséhez. A terhelt tudta, hogy forró levest visz, és az óvodában öt év óta végzett munka tapasztalatai alapján tudta azt is, hogy a gyermekek szinte bármelyik pillanatban hirtelen felugorhatnak. Nem tanúsította tehát a tőle elvárható gondosságot, amikor csak közvetlenül az asztal mellett szólt a gyermekeknek és nem jóval előtte.

A megyei bíróság a terheltet felmentette. Álláspontja szerint a szakképesítéssel nem rendelkező, dajka foglalkozású vádlott két ízben is figyelmeztette a gyermekeket, aminek eredményeképp nem szegte meg az objektív gondossági kötelezettséget. A baleset nem bűncselekmény, hanem véletlen folytán következett be.

A felülvizsgálat során a következők kerültek megállapításra: az objektív elvárhatóság mércéje ebben az esetben az, hogy a gyermekek étkeztetését ellátó személytől elvárható-e, hogy a tálalást máshogyan tegye, mint ahogyan azt a terhelt tette. A válasz nemleges, ugyanis az óvodákban általános eljárásként fogható fel a terhelt cselekménye. Nem volt tehát, olyan objektív gondossági követelmény, amelyet a terhelt megsértett volna, normaszegés nélkül pedig nincs jogellenesség, enélkül pedig bűncselekmény sem.⁵¹ A határozatból pontosan megmutatkozik miként tér el a cselekmény értékelése az egyes bíróságok között. A példával azt kívántam reprezentálni, hogy mennyire megosztó lehet egy adott magatartás gondatlanként való megítélése.

⁵⁰ BH2005.273.

⁵¹ BH1994.168.

VI. Következtetések

A gondatlanság tényét mindig alaposan, az összes elemét vizsgálva kell megállapítani. Az objektív és szubjektív tényezők körültekintő számbavételével. Az áttekintett joggyakorlati esetekből arra következtethetünk, hogy némely esetben minden kétséget kizáróan megállapítható a gondatlan elkövetés, más esetben maguk a gyakorlati szakemberek is más álláspontra juthatnak adott eset kapcsán. Tényként kezelhetjük, hogy a bíróságok minden esetben alaposan vizsgálják az adott elkövető szubjektív gondossági kötelességét, több sajátos jellemzőt alapul véve állapítja meg a bűnösséget.

Összességében kijelenthető, hogy a gondatlanság a büntetőjog olyan területe, amely széles spektrumú vizsgálódást követel meg mind jogalkotói, mind jogalkalmazói oldalon. Nem elégséges az elkövetés idején fennálló állapot tisztázása, ennél sokkal messzebbi körülmények relevánsak sok esetben az elkövető oldalán.